

Академик проф. др Миодраг Н. Симовић

Уставни суд Босне и Херцеговине
Правни факултет Универзитета у Бањој Луци
Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине

Проф. др Владимир М. Симовић

Тужилаштво Босне и Херцеговине,
Факултет за безбједност и заштиту Независног универзитета у Бањој Луци
Факултет правних наука Универзитета „Витез“ у Витезу

О НЕКИМ ОСНОВНИМ ПОЈМОВИМА И ИЗВОРИМА МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Међународно кривично право представља подгрупу међународног јавног права и док се међународно јавно право углавном тиче међудржавних односа, међународно кривично право односи се на појединце. Суштина међународног права почива на једнакости држава као апстрактних правних ентитета, гдје се кроз констелацију односа, функција међународног права намеће као гарант успостављања мирољубивих и конструктивних односа између држава, без обзира на разлике које могу међу њима да постоје. Такође, кроз научну литературу присутно је и размишљање према којем међународно кривично право означава правила кривичног права која одређена држава дефинише и доноси на основу међународних уговора, при чему у овај појам улазе и различити облици међународне кривичноправне сарадње. Аутори посебно наглашавају да у констелацији односа, државе

Миодраг Н. Симовић, miodrag.simovic@ustavnisud.ba. Аутор је судија Уставног суда БиХ, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, редовни члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине, инострани члан Руске академије природних наука, редовни члан Европске академије наука и умјетности и редовни члан Балканског научног центра Руске академије природних наука.

Владимир М. Симовић, vlado_s@blic.net. Аутор је тужилац у Тужилаштву Босне и Херцеговине и ванредни професор Факултета за безбједност и заштиту Независног универзитета у Бањој Луци и Факултета правних наука Универзитета „Витез“ у Витезу.

нису више једини носиоци политичке и правностварајуће моћи, те да оне свој нагласак позиционирају на међусобно дјеловање у оквиру планетарних, регионалних и транснационалних форума међународног, а у одређеним случајевима и наднационалног карактера. У том контексту, као и у случају науке националног кривичног права, у којој питања у вези са кривичним дјелом спадају у ред основних – и у међународном материјалном кривичном праву та питања су основна. Најрестриктивнија дефиниција појма међународног кривичног права била је везана за просторно важење кривичног права једне земље. Ово право се данас све више поима као интегративно право у коме су садржане двије компоненте: национална и међународна.

Други дио рада посвећен је релевантности и битности фактора и садржаја извора међународног кривичног права у националним кривичним правосудјима који се разликује за сваку државу понаособ. Као чест примјер, у неким правосудјима непосредни извор међународног кривичног права је државно законодавство које укључује ово право. У том случају, уговорно и међународно обичајно право не могу се користити као непосредни извор. У обрнутом случају, неки судови могу примијенити уговорно право, али не и међународно обичајно право, док други судови могу примијенити такође и обичајно право. Поред тога, чак и ако је унутрашње законодавство непосредан извор мјеродавног права, уговори међународног кривичног права, њихови коментари и међународна судска рјешења, често се користе као помоћно средство у тумачењу домаћих закона, те се понекад сматрају увјерљивим (али не и обавезујућим) преседанима.

Кључне ријечи: Међународно кривично право; Извори; Обичаји; Судске одлуке; Међународна кривична дјела.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У правној теорији постоје разне подјеле правних система, од којих је најважнија она која ове системе дијели на: унутрашње (правни систем одређене државе) и међународне (систем међународног права). У оквиру ових система сва њихова правна правила систематизују се у одређене правне гране, па се тако међународна кривичноправна правила систематизују у грану међународног права која се назива међународним кривичним правом, а о чијем се појму и у домаћој кривичноправној теорији сусрећу различита тумачења.

Развој међународног кривичног права стриктно је везан за кривично гоњење за ратне злочине. Први облик ратних злочина се састоји у озбиљном кршењу Женевских конвенција од 12. августа 1949. године, а нарочито у: намјерном убијању; мучењу или нехуманом поступању, укључујући и биолошке експерименте; намјерном наношењу великих патњи, озбиљних тјелесних повреда или нарушавању здравља; вели-

ком разарању или отуђењу имовине без оправдане војне потребе која су извршена незаконито и безобзирно; присиљавању ратних заробљеника или других заштићених лица да служе у непријатељским снагама; намјерном лишавању ратних заробљеника и других заштићених лица њиховог права на поштено и правилно суђење; незаконитом прогонству или трансферу или незаконитом затварању лица и узимању талаца.

У суштини, кривично гоњење за ратне злочине датира још од времена древне Грчке, а вјероватно и знатно прије тога. Идеја о постојању неких општеприхваћених правила понашања, чак и у најекстремнијим ситуацијама (оружани сукоб), потврђује филозофска и религиозна увјерења о фундаменталним вриједностима људског духа.

Међународно кривично судовање (војно и *ad hoc*) дало је значајан допринос и створило фундаменталне претпоставке за реализовање вишедеценијске тежње и остваривања универзалног циља – формирања сталног Међународног кривичног суда (ICC). Свијест цивилизованог човјечанства и развој међународног ратног и хуманитарног права, као и судска пракса кроз историју, одиграли су значајну улогу у успостављању овог суда. Међутим, једино су национални судови били надлежни за кривично гоњење починилаца ратних злочина, али су они кроз читав наведени период били крајње неефективни. Сагледано кроз историјске чињенице, кривично гоњење за ратне злочине се у суштини ограничавало на индивидуалне случајеве вандалског понашања војника у побједничким војскама, али се истовремено показало да домаћи правни систем веома често није способан да адекватно поступа.

Хашке конвенције из 1899. и 1907. године представљају прву значајнију кодификацију ратног права у једном међународном споразуму. Оне садрже значајне одредбе које се односе на заштиту цивила. Члан 46 Анекса Четврте хашке конвенције из 1907. године штити поштовање „породичне части и права, животе појединаца и приватну својину, као и религијска увјерења и обичаје“. У уводном дијелу Конвенције истиче се да ове одредбе нису потпуне, али се гарантује да до изласка комплетније кодификације ратног права „цивили и зараћене стране остају под заштитом и владавином принципа међународног права, будући да они проистичу из обичаја прихваћених од стране цивилизованих народа, закона човјечности и диктата јавне свијести“.

Сложеност и основаност међународног кривичног права налази се и у прописима којима се утврђују поједина кривична дјела и санкције за њихове починиоце, као и у начину рјешавања сукоба о просторном важењу кривичних закона држава. У томе значајну улогу има међународно кривично право, које се све више афирмише као незаобилазан

субјект у превенцији и борби против криминалитета у међународним размјерама. Међународно кривично право посебно ставља одговорност на индивидуална лица и прописује и санкционише дјела која су према међународном праву дефинисана као кривична.

У данашње вријеме готово да нема питања из области међународног кривичног права које није расправљано у теорији. То је свакако последица потреба насталих у стварности, у пракси која је, нажалост, постављала на дневни ред толико актуелних питања и случајева гдје је међународна заједница била приморана да реагује на тај специфичан криминалитет међународне природе.¹

2. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКА МЕЂУНАРОДНИХ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА

Општи дио међународног кривичног права представља систем правних прописа којима се одређују појам и елементи међународног кривичног дјела, основи кривичне одговорности и систем кривичних санкција за њихове учиниоце, као и услови за утврђивање кривичне одговорности и кажњивости. Ови прописи свој извор налазе у међународним правним актима и националном кривичном законодавству.

Према опште усвојеној дефиницији појма кривичног дјела у националним кривичним законодавствима (која је комплексна објективно-субјективна и материјално-формална), међународно кривично дјело се може одредити као друштвено опасно и противправно понашање виног учиниоца које је законом одређено као кривично дјело и за чијег учиниоца је прописана кривична санкција. Из овако одређеног појма проистичу основни, општи елементи који чине опште биће међународног кривичног дјела. То су: дјело (понашање) човјека које обухвата људску радњу, проузроковану последицу и узрочно-посљедичну везу; друштвену опасност; противправност; одређеност дјела у прописима и виност учиниоца.

Постоји више врста међународних кривичних дјела. Уобичајена је подјела ових дјела у ужем смислу (права или чиста) и у ширем смислу (неправа или мјешовита).

Међународна кривична дјела у ужем смислу су она којима се крше ратни закони и обичаји рата² (дакле норме међународног ратног и ху-

¹ М. Марковић, „Питање одговорности за злочине против човечности као повреде најбитнијих људских права“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 4/1968, 536.

² Y. Dinstein, M. Tabory, *War Crimes in International Law*, Dordrecht, The Hague, Boston: M. Nijhoff Publishers, 1996, 145–167.

манитарног права). Усвајањем Римског статута ИСС, 17. јула 1998. године и његовим ступањем на снагу 1. јула 2002. године, инаугурисана су ова међународна кривична дјела у виду: злочина геноцида, злочина против човјечности, ратних злочина и злочина агресије³. У правној теорији има схватања да се ова кривична дјела називају међународним злочинима *stricto sensu* иза којих стоје когентне норме међународног права нпр. Хашке или Женевске конвенције.⁴

Међународна кривична дјела у ширем смислу су дјела којима се крше друга правила међународног права, а међународна заједница жели да их инкриминише и санкционише у оквиру националног кривичног законодавства. Овдје се заправо ради о дјелима која имају основ у међународним забранама, али је кажњавање и кривично гоњење њихових починилаца остављено на вољи националним кривичним законодавствима. Активност међународне заједнице овдје није усмјерена на обезбјеђење репресивног супранационалног система, већ ка цјеловитој примјени међународних инструмената, хармонизацију законодавстава и интензивну међусобну сарадњу држава.⁵ Ту спадају кривична дјела у вези са опојним дрогама, отпадним или нуклеарним материјама, сигурношћу ваздушног саобраћаја, проституцијом, порнографијом, трговином људима, трговином оружјем, заштитом животне средине и сл.

У правној теорији се, поред појма међународног кривичног дјела, среће и појам кривичног дјела са елементом иностраности. Иако се ова два појма понекад изједначују по значењу и садржини, ипак се они битно разликују. Наиме, кривично дјело са елементом иностраности⁶ је врста кривичног дјела које је на било који начин (дакле, било којим својим елементом) повезано са иностранством, које, дакле, има одређено међународно значење, односно изазива резонанцију у међународним релацијама. У основи овог појма се налази схватање појма међународног кривичног права које се одређује као систем кривичноправних норми везаних за кривичноправне односе са иностраним елементом и за примјену супранационалних норми и стандарда.⁷

³ У међународном кривичном праву злочин агресије је први пут дефинисан као злочин против мира у Лондонском споразуму, којим је основан Међународни војни суд у Нирнбергу.

⁴ В. Камбовски, *Међународно казнено право*, Скопље 1998, 263.

⁵ В. Камбовски, „Примена супранационалних норми међународног казног права“, *Зборник радова Релевантна питања међународног кривичног права*, Тара 2003, 18.

⁶ Б. Златарић, *Међународно кривично право*, Први дио, *Распрострањеност репресивне власти државе*, Информатор, Загреб 1977, 5–7.

⁷ В. Камбовски, (2003), 13.

Да би могли говорити о међународном кривичном дјелу,⁸ неопходно је да је радња извршења предузета у односу на заштићено добро, под условима да постоји оружани сукоб,⁹ да постоји веза између одређеног кривичног дјела и оружаног сукоба, те уз претпоставку да оружани сукоб мора бити међународног карактера.¹⁰

Међународна кривична дјела су у правном систему БиХ предвиђена у Кривичном закону БиХ, у глави XVII, под називом „Кривична дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом“. Ова кривична дјела, заправо, представљају дјелатности којима се крше међународни уговори, споразуми и конвенције¹¹ и нарушава или угрожава мир међу народима, сигурност човјечанства, односно друге међународним правом заштићене вриједности или којим се крше ратна правила о понашању зараћених страна према ратним заробљеницима, рањеницима, болесницима и цивилном становништву.

Објекат заштите ових кривичних дјела су човјечност и друге универзалне, опште цивилизацијске вриједности заштићене међународним правом. Заштита човјечности значи заштиту основних људских добара као што су: живот, тјелесни интегритет, част, углед и достојанство човјека, основна људска права и слободе. Друге вриједности физичких лица, појединих држава и цјелокупне међународне заједнице имају, такође, општи, универзални значај, па су заштићене и зајемчене међународним правом.

Највећи број међународних кривичних дјела може се учинити у закону одређено вријеме, тј. за вријеме рата, оружаног сукоба или окупације. По правилу, ова кривична дјела се чине организовано и ради провођења одређене политике владајуће групе или партије. Будући да спадају у организовани, плански криминалитет, ова се дјела најчешће чине по наређењу претпостављених војних или политичких руководиљаца. Та чињеница захтијева посебно утврђивање одговорности организатора, наредбодавца и учиниоца.

Злочин против човјечности (*crimen iuris gentium*) почива на кршењу основних закона човјечности, тј. права сваког лица на живот и право сваке етничке групе на њено постојање као такве.¹² Дјело геноцида

⁸ J. B. Keenen, *Crimes against international law*, Public Affairs, Press Washington D. C., Washington 1950, 89–103.

⁹ С. Фабијанић-Гагро, „Промјена квалификације оружаног сукоба“, *Зборник Правног факултета у Ријеци* 2/2008, 1067–1092.

¹⁰ Ф. Бачић, „Кривичноправни аспекти рата у Републици Хрватској“, *Законитост* 5/1992, 671–679.

¹¹ Б. Јанковић, „Оснивање међународног кривичног суда“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево 1957, 47–64.

¹² З. Пајић, „Злочин против човечности – проблем међународне одговорности“, *Југословенска ревија за међународно право* 2-3/1986, 304–316.

чини лице које кршећи правила међународног права у оквиру ширег или систематског напада усмјереног против цивилног становништва нареди вршење или непосредно изврши законом дефинисане противправне радње.¹³ Као облик најизраженијег кривичног дјела савременог човјечанства (злочин над злочинима), геноцид је дефинисан чланом 4 Статута ICTY. Само дјело геноцида се децидирано описује као намјерно уништење,¹⁴ дјелимично или у цјелини, националне, етничке, расне или вјерске групе одређене заједнице.¹⁵ Кључни елемент геноцида је сама намјера уништења групе, а не и разлог такве намјере.¹⁶ ICTY није прихватио екстензивно тумачење појма геноцида, које би у свом разграничењу обухватило намјеру уништења националног, језичког, вјерског, културног или неког другог идентитета групе, а без њеног физичког уништења.¹⁷

Ова кривична дјела могу бити учињена само с умишљајем.

Поједина кривична дјела из ове групе не застаријевају у погледу кривичног гоњења или извршења изречених казни: геноцид, злочин против човјечности, ратни злочини и друга кривична дјела за која по ратификованим међународним уговорима застарјелост не може да наступи.

Као основне карактеристике међународних кривичних дјела у ужем смислу у правној теорији се наводе следеће: (1) Имају двоструку природу – њихово извршење повлачи кривичну одговорност појединаца као њихових извршилаца или саучесника, односно надређених лица, с једне стране и међународноправну одговорност државе, с друге стране; (2) Крше основна људска права; (3) У погледу кривичног гоњења и кажњавања не застаријевају и (4) Опште међународно право намеће обавезу државама да не крше основне норме које забрањују њихово вршење као обавезу *erga omnes*.

3. ИЗВОРИ МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Међународно кривично право је релативно нови систем права, а његови аспекти нису уједначени, нити су општеважећи. Уз то, неки аспекти

¹³ З. Пајић, „Међународна одговорност за злочин против човјечности у свјетлу нирнбершких начела и савремених схватања“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево 1986, 109–134.

¹⁴ Под појмом „уништење групе“ подразумева се физичка деструкција, а не деструкција културног бића као таквог.

¹⁵ Ђ. В. Деган, „Злочин геноцида пред међународним кривичним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 1–2/2008, 77–95.

¹⁶ В. Димитријевић *et al.*, *Основи међународног јавног права*, Београдски центар за људска права, Београд 2005, 229–231.

¹⁷ С. Фабијанић-Гагро, М. Шкорић, „Злочин геноцида у пракси међународних *ad hoc* трибунала“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 6/2008, 1387–1419.

права који су јединствени за Хашки трибунал (ICTY), не одражавају међународно обичајно право, те се разликују од права које се примјењује пред ИСС. Код сагледавања обичајних права као извора међународног права, постигнута је сагласност да се више не захтијева дуготрајно вршење неког обичаја као општеприхваћене праксе од субјекта међународног права.¹⁸

Иако постоје различита тумачења категорија међународних кривичних дјела,¹⁹ они се односе на дјела која потпадају у надлежност међународних и хибридних судова, укључујући ICTY, Међународни кривични суд за Руанду (ICTR), Специјални суд за Сијера Леоне (SCSL), Ванредна вијећа у судовима Камбоџе (ECCC) и ИСС. Ова кривична дјела подразумевају обухватање геноцида, злочина против човјечности, ратне злочине и злочин агресије.²⁰ У складу са наведеним, у њих не спадају кривична дјела пиратство, тероризам, ропство, трговина наркотицима, нити друга међународна кривична дјела, која не исходе кривичним дјелом геноцида, злочинима против човјечности или ратним злочинима. Међународно кривично право укључује и законе, поступке и начела која се односе на питања облика одговорности, одбране, доказних материјала, судских поступака, кажњавања, учешћа жртава, заштите свједока, заједничке правне помоћи и сарадње.

Пошто је међународно кривично право подгрупа међународног јавног права, извори овог права углавном су исти као и извори међународног јавног права.²¹ Постоји пет извора међународног кривичног права које користе међународни и хибридни кривични судови: 1) Уговорно право; 2) Међународно обичајно право; 3) Општи правни принципи; 4) Судске одлуке (помоћни извор) и 5) Стручни радови (помоћни извор).

Извори права некада се преклапају кроз корелацијске односе, те се може рећи да су у међусобном динамичном односу. Многи правни стручњаци у дефинисању овог појашњења узимају за примјере уговор, који може постати дио међународног обичајног права или утицати на његов развој, као и обратно. Поред тога, пресуда међународног суда може утицати на развој уговорног и међународног обичајног права. Уопштено гледајући, међународни и хибридни судови користе уговоре и обичај као главне изворе међународног кривичног права, поред њихових властитих мјеродавних докумената (који могу укључивати уговоре).

¹⁸ М. Крећа, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009, 375.

¹⁹ R. Cryer et al., *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, 65.

²⁰ Вид. ICC SDP RK/Rez. 6, Злочин агресије, 11. јуни 2010. године; Римски статут ИСС, члан 8bis (2002).

²¹ A. Dapo, "The Sources of International Criminal Law", *Oxford Companion to International Criminal Law and Justice* 2009, 41–53.

Глобално сагледавајући претходно изнесене чињенице, пет извора међународног кривичног права корелирају са класичним приказом извора међународног права, садржаним у члану 38 став 1 Статута Међународног суда правде (ИСЈ): 1) међународне конвенције, опште или посебне, које успостављају правила изричито призната од држава у спору; 2) међународни обичај, као доказ опште праксе прихваћене као право; 3) општа начела права призната од цивилизованих држава и 4) судске одлуке и радови најпризнатијих публициста из различитих земаља, као помоћна средства за утврђивање правних правила.

Релевантност и битност фактора и садржаја ових извора у националним кривичним правосуђима разликује се за сваку државу понаособ. Као чест примјер, у неким правосуђима непосредни извор међународног кривичног права је државно законодавство које укључује међународно кривично право. У том случају, уговорно и међународно обичајно право не могу се користити као непосредни извор. У обрнутом случају, неки судови могу примијенити уговорно право, али не и међународно обичајно право, док други судови могу примијенити и обичајно право.²² Поред тога, чак и ако је унутрашње законодавство непосредан извор мјеродавног права, уговори међународног кривичног права, њихови коментари и међународна судска рјешења, често се користе као помоћно средство у тумачењу домаћих закона, те се понекад сматрају увјерљивим (али не и обавезујућим) преседанима.

Различити судови могу примјењивати ове изворе на различите начине. На примјер, домаћи судови не морају сматрати за неопходно да се директно позивају на изворе међународног права, ако су садржај и значење мјеродавног унутрашњег права (укључујући и инкорпорирано или на други начин надлежно међународно право) недвосмислени. Затим, унутрашње законодавство и судске одлуке могу бити доказ међународног обичајног права, али их међународни судови не примјењују. Доиста, Жалбено вијеће ИСТУ је заузело став да „домаћа правна становишта или приступе треба разматрати с највећим опрезом на међународном нивоу, како не би, при томе, посветили недовољно пажње јединственим обиљежјима међународног кривичног поступка“.²³ Осим тога, Римски статут, Елементи кривичних дјела и Правилник о поступку и доказима ИСС представљају примарне изворе права пред овом судом (Римски статут, члан 21).²⁴ Уговори, начела и правила међународног права примјењују

²² R. Cryer *et al.*, 64–84.

²³ Тихомир Блашкић, Одлука по захтјеву Републике Хрватске за ревизију одлуке Претресног вијећа ИСТУ, од 18. јула 1997. године, Жалбено вијеће ИСТУ, 29. октобар 1997. године, 23.

²⁴ Omar Hassan Ahmad Al Bashir, Претпретресно вијеће ICC I, Одлука по захтјеву Тужилаштва за издавање налога за хапшење Omar Hassan Ahmad Al Bashira, 3. март 2009. године, 128–132.

се онда када се искористе примарни извори, те се напосљетку разматрају општа начела права, имплементирајући и релевантне и одговарајуће националне законе.²⁵

3.1. Уговорно право

Међународно кривично право има много уговорних извора, а који се протежу од очигледних примјера као што су Конвенција о геноциду и одредбе о тешким повредама из четири Женевске конвенције из 1949. године, до релевантних уговора о људским правима и уговора који нису ратификовани у једнакој мјери као Женевске конвенције, укључујући: 1) Римски статут ИСС; 2) Други додатни протокол Женевским конвенцијама из 1977. године; 3) Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода; 4) Споразум о сигурности, стабилизацији и развоју области Великих језера²⁶ (2006. године) и његов Протокол о превенцији и санкцијама злочина геноцида, ратних злочина и злочина против човјечности и свих облика дискриминације и 5) Конвенција против мучења и другог окрутног, нечовјечног или понижавајућег поступања или кажњавања. Правни системи у којима уговори не могу бити непосредни извор права, уговори често могу послужити као помоћно средство у тумачењу других мјеродавних прописа.

У неким правосудним системима, уговорно право је главни извор међународног кривичног права. Као огледни примјер наводи се Римски статут ИСС, који је уговор и примарни извор овог права.²⁷ Међутим, у ICTY и ICTR уговорно је право мање важно од обичаја као непосредног извора (иако су нека од кривичних дјела у њиховим статутима дословно истовјетна онима из уговора нпр. Конвенција о геноциду).

Статут ICTR инхерентно усваја становиште да се уговори могу користити као извор међународног кривичног права, будући да инкриминише повреде Другог додатног протокола Женевским конвенцијама, за који се није сматрало да одражава у свим својим дијеловима међународно обичајно право у вријеме његова доношења. ICTY је успоставио јасна правила у којим случајевима уговори могу бити непосредни извор међународног кривичног права (барем у том суду), сматрајући да се уговори могу примјењивати у случају кад неспор-

²⁵ Al Bashir, PP-V I Одлука од 3. марта 2009. године, 44.

²⁶ Pact on Security, Stability and Development in the Great Lakes Region, International Conference on the Great Lakes Region, 14 and 15 December 2006. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/GreatLakes_pact.pdf, 22. децембар 2019.

²⁷ Римски статут, члан 21 – Уговори и начела и правила међународног права, укључујући и међународно хуманитарно право, представљају секундарне изворе.

но обавезују стране у сукобу у вријеме почињења кривичног дјела и нису у супротности са обавезујућим нормама међународног права, односно не одступају њих.²⁸ Међутим, Жалбено вијеће ICTY обазриво је примијетило да иако се уговори могу примијенити као непосредан извор међународног кривичног права – „ICTY у пракси увијек тражи потврду да је предметна одредба уговорног права истовремено и израз обичајног права“.²⁹ Овакво рјешење специфично је за ICTY и не примјењује се нужно у другим међународним кривичним судовима или у националним јурисдикцијама.

У судским поступцима за међународна кривична дјела који се ослањају на уговоре (као и на друге изворе међународног кривичног права), често се јавља питање начела законитости које брани ретроактивну примјену кривичних закона и санкција.

Не предвиђају изричито сви уговори релевантни за међународно кривично право инкриминацију и санкционисање повреда тих уговора од стране појединаца. Из перспективе овог права такво инкриминисање и санкционисање проистиче нпр. из међународног обичајног права³⁰ или усвајања нових уговора и из државног законодавства које регулише спровођење наведених уговора. ICTY и ICTR тумаче своје статуте као уговоре у сагласности са општим правилима тумачења уговора из члана 31 и 32 Бечке конвенције о уговорном праву из 1969. године.³¹ Та правила такође представљају обичајно право.³² Међутим, мора се посветити дужна пажња свим домаћим правилима у тумачењу права и по могућности строжијим начелима тумачења у кривичном контексту.³³

²⁸ Станислав Галић, предмет број IT-98-29-T, првостепена пресуда, 5. децембар 2003. године, 98. <https://www.youtube.com/watch?v=SxSAI7kbpsY> [приступљено, 15. децембар 2019]; Душко Тадић, предмет број IT-94-1, Одлука по интерлокуторној жалби одбране на надлежност Суда, Жалбено вијеће, 2. октобар 1995. године, 143 и Дарио Кордић и др., пред. број IT-95-14/2-A, другостепена пресуда од 17. децембра 2004. године, 44. <https://www.youtube.com/watch?v=ZKR5afpbfik>, 18. децембар 2019.

²⁹ Галић, другостепена пресуда, 85.

³⁰ А. Даро, 48.

³¹ За примјер како ICTY примјењује начела постављена Бечком конвенцијом (иако без изричитог спомињања Конвенције), Тадић, Одлука по интерлокуторној жалби одбране на надлежност ICTY, 71–142.

³² Миломир Стакић, предмет број IT-97-24-T, првостепена пресуда од 31. јула 2003. године, 411 <https://www.youtube.com/watch?v=JQoeC15DQiI> [приступљено, 17. децембар 2019]; Тадић, Одлука по интерлокуторној жалби одбране на надлежност Суда, 79-93 и Милан Мартић, пред. бр. IT-95-11-A, другостепена пресуда од 8. октобра 2008. године, 297. <https://www.youtube.com/watch?v=sual5xJRf0g>, 17. децембар 2019.

³³ Jean-Paul Akayesu, предмет број ICTR-96-4-T, првостепена пресуда, 2. септембар 1998. године, 319, 500 и 501.

3.2. Међународно обичајно право

Сагласно уобичајеном познавању правне материје, обичај се састоји од: државне праксе и *opinio juris*.³⁴ Државна пракса мора бити досљедна, једнообразна и континуирана међу релевантним државама, иако, као таква, не мора бити свеобухватна. *Opinio juris* се може дефинисати као опште увјерење или прихватање од стране држава да се одређена пракса захтијева законом.³⁵ Зависно од околности, доказ државне праксе и *opinio juris* могу укључивати: дипломатску преписку; изјаве о владиној званичној политици и саопштења за штампу органа власти; извршне одлуке и правну праксу; мишљења правних савјетника органа власти; војне приручнике; коментаре нацрта изјава о међународном праву од стране комисије за међународно право; мјеродавне коментаре уговора; државно законодавство; државне и међународне судске одлуке; садржај уговора и праксу међународних организација и њихових органа, укључујући нпр. Генералну скупштину УН и резолуције Савјета безбједности које се односе на правна питања.³⁶

Већи дио садржаја материјалног међународног кривичног права постоји у обичајном праву, без обзира на то да ли иста правила истовремено постоје и у уговорном праву. Међутим, уопштено говорећи, много је теже одредити садржај обичајног него уговорног права.

Према члану 55 став (1) Римског статута, лица против којих се води истрага посједују одређена права по међународном обичајном и уговорном праву. У ова права осумњиченог спадају: 1) право да не смије бити присиљен оптужити самога себе или бити присиљен признати кривицу; 2) право да не смије бити подвргнут било којем облику принуде, притиска или пријетње, мучења или било којем другом облику окупног, нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања; 3) ако се испитује на језику који је различит од језика који то лице потпуно разумије и говори, мора имати бесплатну помоћ стручног преводиоца и све преводе који су нужни како би се задовољио услов законитости и 4) не смије бити подвргнут арбитрарном хапшењу или притвору, као и бити лишен слободе, осим на основу поступка који је предвиђен овим статутом.

Лица која су осумњичена да су учинила неко кривично дјело против међународног права посједују и додатна права, регулисана чланом 55 став (2) Римског статута, као и међународним обичајним правом:

³⁴ Дражен Ердемовић, Заједничко издвојено мишљење судија Mc Donald и Vohrah, Жалбено вијеће, 7. октобар 1997. године, 49, https://www.youtube.com/watch?v=drutDFy_z4k, 18. децембар 2019.

³⁵ R. Cryer *et al.*, 11.

³⁶ Кордић, другостепена пресуда, 47–68.

1) право бити упознат, прије почетка испитивања, да постоје основе сумње да је то лице починило кривично дјело које је у надлежности ИСС; 2) ћутати, а да се шутња не сматра битном за одређивање кривице или невиности; 3) имати правну помоћ лица по личном избору или ако лице нема правну помоћ, имати је у сваком случају кад тако налажу интереси правде, ка и без плаћања трошкова тог лица, кад год оно нема довољна средства да ту помоћ плати и 4) бити испитан у присуству адвоката, осим ако се лице није добровољно одрекло права на адвоката.

Обичај може проистацати из уговора, а уговори могу представљати доказ да обичајно правило постоји. Уговори такође могу представљати помоћни „елемент“ у тумачењу обичаја. Идентично правило може постојати истовремено у уговорном и обичајном праву, а као примјери могу се навести дефиниција геноцида и одредбе о озбиљним повредама Женевских конвенција.

Уговори у одређеним случајевима систематизирају обичајно право које постоји у то вријеме. Римски статут ИСС то чини у одређеној мјери, али неке од његових одредби рестриктивније су од обичајног права, док су друге мање рестриктивне. Исто тако, неки елементи кривичних дјела у статутима ICTY и ICTR иду даље од онога што је било обичајно право у то вријеме.

Као огледни примјер у правној литератури и пракси често се наводи поступак против Тадића који је вођен пред ICTY, у којем је детаљно презентирани начин на који је Жалбено вијеће ICTY сагледало широк распон извора у ојени да ли се члан 3 Статута ICTY примјењује и на локалне и међународне сукобе према међународном обичајном праву. При усвајању оваквог закључка, Жалбено вијеће прегледало је многе изворе, укључујући: 1) Извјештај Генералног секретара УН-а; 2) изјаве са састанка Савјета безбједности УН-а; 3) предмет и сврху члана 3 и успостављања ICTY; 4) историјски преглед предмета вођених пред ICJ и ранијих сукоба; 5) јавне изјаве политичара и инструкције генерала упућених војницима које су пронађене у војним прогласима.³⁷

Жалбено вијеће ICTY је сматрало да се треба примарно ослонити на званичне објаве држава, војне приручнике и судске одлуке. С тим у вези, Вијеће је закључило: „Приликом разматрања праксе неке државе у сврху установљавања да ли постоји неко обичајно правило или општи принцип, тешко је, ако не и немогуће, тачно одредити стварно понашање трупа на терену и установити да ли се оне придржавају одређених стандарда понашања. То испитивање је отежано чињеницом да је не само приступ подручју војних операција обично забрањен независним

³⁷ Тадић, Одлука по интерлокуторној жалби одбране на надлежност ICTY, 86–137.

посматрачима (често и самом Међународном комитету Црвеног крста), већ им и сукобљене стране ускраћују информације о непријатељствима. Осим тога, често се посеже за кривом информацијом како би се заварали непријатељи, јавно мнијење и стране владе. Приликом процјене обичајних правила или општих начела, потребно је имати на уму да с обзиром на инхерентну природу овог проблема, ослонац првенствено мора бити на елементима као што су службене изјаве држава, војни приручници и судске одлуке³⁸.

Поступак који је против Милана Мартића вођен пред ICTY пружа илустрацију начина на који је ICTY приступио анализи међународног обичајног права. Оптужени се теретио за наређивање артиљеријских напада у којима је убијено и рањено цивилно становништво. Кривично дјело је подведено под одредбе члана 3 Статута ICTY, иако се оно не наводи изричито у одредбама овог члана. Претресно вијеће ICTY морало је стога утврдити да ли наводне радње имају обиљежја кривичног дјела према међународном обичајном праву. Између осталог, ICTY је анализирао да ли међународно обичајно право укључује забрану репресалија против цивилног становништва или цивила појединаца. Извршен је увид у текстове разних аката, укључујући резолуције и уговоре Генералне скупштине УН-а, што обухвата и допунске протоколе I и II уз Женевске конвенције.³⁹ Судске одлуке (међународне и државне) и стручни радови такође се могу користити да би се установио садржај обичаја⁴⁰, при чему се пажљиво мора размотрити да ли исправно наводе обичајно право.

3.3. Остали извори међународног обичајног права

Статути ICTY и ICTR нису уговори, већ резолуције Савјета безбједности УН-а, усвојене према обавезујућим одредбама VII поглавља Повеље УН. Међутим, обавезујућа снага ових резолуција проистиче из члана 25 Повеље УН која је уговор.⁴¹ Посматрано из дјелотворне перспективе, могло би се рећи да је Повеља Уједињених нација трансформисала међународни правни поредак, омогућивши његово сазријевање из природног у цивилизовано стање.⁴²

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Мартић, предмет број No. IT-95-11-R61, Одлука о ревизији оптужнице према правилу 61, од 8.марта 1996. године, 16 –17, 19.

⁴⁰ Тадић, другостепена пресуда 255–270.

⁴¹ Повеља УН члан 25.

⁴² L. Ferrajoli, “Más allá de la soberanía y la ciudadanía: un constitucionalismo global“, *Isonomía*, No. 9. octubre 1998, 371.

3.3.1. Општа правна начела

У ситуацији када није постојало правило у обичајном или уговорном праву, ICTY је повремено разматрао општа правна начела у потрази за мјеродавним правилом међународног кривичног права. Ова начела формулисана су кроз процес оцјене државних закона и правне праксе главних правних система у свијету - да би се одредило може ли ICTY утврдити заједнички концепт.

Уколико заједнички концепт постоји, ICTY би могао извући опште начело права које се може примијенити у контексту међународног кривичног права. Под тим се сматра да се не мора испитати судска пракса сваке државе, већ само довољног броја држава - да би се показало да већина држава у оквиру разних правних система (нпр. англосаксонско право и континентално право), прихвата неко одређено правно начело.

Ако се за неко начело „установи да га већина држава у својим домаћим правним системима генерално прихвата као темељни пропис домаћег правног система, његово тумачење као правила међународног права чини се у потпуности оправданим“.⁴³ Ако су државни концепти сувише различити, такав став се искључује. Као примјер се наводи да су у заједничком издвојеном мишљењу о пресуди Жалбеног вијећа ICTY у предмету Ердемовић двоје судија испитали прописе и судску праксу 27 држава⁴⁴ прије него што су утврдили да не постоји „конзистентно конкретно правило које даје одговор на питање да ли принуда може да представља основ за одбрану од оптужбе за убијање невиних лица“.⁴⁵

3.3.2. Судске одлуке и стручни радови

ICTY и ICTR се позивају и уопштено говорећи прате своју претходну судску праксу, иако нису увијек обавезни да то чине. Претресна вијећа нису обавезна да слиједе одлуке других претресних вијећа, али морају да слиједе одлуке жалбених вијећа. Жалбена вијећа могу одступити од својих властитих претходних одлука, али само у изузетним ситуацијама – када је то у интересу правде.⁴⁶ ICTY и ICTR су се такође позивали на судске одлуке државних судова и других међународних судова,

⁴³ Комисија за ратне злочине Уједињених нација, Правни извјештаји са суђења ратним злочинцима: *SAD v. Wilhelm List i други*, књига VIII, 34 и 49 (1949. године).

⁴⁴ Вид. уопштено Ердемовић, Заједничко издвојено мишљење судија McDonald и Vohrah, другостепена пресуда, 66 –72.

⁴⁵ *Ibid.*, 72.

⁴⁶ Georges Anderson Rutaganda, предмет број ICTR-96-3-A, другостепена пресуда, 26. мај 2003. године, 26 и 188 и Златко Алексовски, предмет број IT-95-14/1-A, другостепена пресуда, 24. март 2000. године, 107–114. <https://www.youtube.com/watch?v=yCEJR3GLuEw>, 27. децембар 2019.

укључујући и ИСЈ, Међународни војни суд у Нирнбергу и друге судове основане након Другог свјетског рата, те Европски суд за људска права, и то обично у потрази за доказом о постојању обичајног права. На сличан начин испитали су и разне публикације међународних ауторитета, укључујући научне радове и извјештаје релевантних тијела као што су Комисија за међународно право и Међународни комитет Црвеног крста.

Статут међународног војног суда усвојен је на основу Лондонског споразума савезничких сила 8. августа 1945. године и у свом члану 6 дефинише међународна кривична дјела чијим ће починиоцима као појединцима или члановима организације бити суђено од стране овог суда.⁴⁷ Према овом статуту, под међународним кривичним дјелима подразумевају се: 1) злочини против мира, 2) ратни злочини и 3) злочини против човјечности.⁴⁸ Злочин против мира представља међународно кривично дјело које се састоји од системског планирања, припрема, отпочињању или вођењу агресорског оружаног сукоба или оружаног сукоба којим се непосредно крше међународни уговори, споразуми или гаранције, као и учествовање у неком заједничком плану или завјери за извршење неког од ових дјела. Ратни злочини се могу дефинисати као нарочито тешке повреде правила или обичаја рата које су одређене одговарајућим међународним правним актом.⁴⁹

Други међународни, хибридни и национални судови често усвајају исти концепт. ICTY и ICTR често разматрају ранија становишта ICTY и ICTR о обичајном праву или о општим начелима права, односно какво значење су ICTY и ICTR дали одређеној уговорној одредби или релевантност и увјерљивост образложења ICTY и ICTR.⁵⁰

4. ХИЈЕРАРХИЈА ИЗМЕЂУ ОБИЧАЈНОГ И УГОВОРНОГ ПРАВА И *JUS COGENS*

Уопштено гледајући, не постоји хијерархија између уговорног и обичајног права. Ако је правило проистекло из једног извора опречно правилу проистеклом из другог, за разрешење се користе правила тумачења као што су *lex posterior derogat priori* (каснији закон укида ранији закон), *lex posterior generalis non derogate prior speciali* (каснији

⁴⁷ Нирнбершка пресуда, Библиотека међународног права, *Архив за правне и друштвене науке* 1948, 13–19.

⁴⁸ Љ. Прљета, *Злочин против човечности и међународног права*, Службени лист, Београд 1992, 35–46.

⁴⁹ В. Василијевић, „Враћање једном раскршћу међународног кривичног права“, *Југословенска ревија за међународно право* 3/1977, 267–295.

⁵⁰ Члан 20 Статута SCSL утврђује да се Жалбено вијеће SCSL руководи одлукама жалбених вијећа ICTY и ICTR.

општи закон не укида ранији посебни закон), као и *lex specialis derogate legi generali* (посебан закон има предност над општим законом). Пошто се општа правна начела користе да испуне пропусте у уговорном и обичајном праву, она су подређена уговорном и обичајном праву.

Обичајно и уговорно право не могу бити у сукобу са *jus cogens*, тј. са императивним нормама општег међународног права.⁵¹ Будући да *jus cogens* одражава темељна начела од којих се не може одступити, уговорно и обичајно право морају се увијек тумачити досљедно, сагласно нормама које су достигле овај императивни статус. Примјери *jus cogens* су забрана геноцида и мучења.

5. НАЧЕЛА И ОБЛИЦИ ТУМАЧЕЊА МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Као што је наведено у члану 31 став (1) Бечке конвенције о уговорном праву, примарни метод тумачења међународног кривичног права јесте да уговор треба тумачити у доброј намјери према уобичајеном смислу који се даје изразима у уговору у њиховом контексту и у свјетлу његовог предмета и сврхе. ИСТУ примјењује ово начело у тумачењу свог статута и уговора. Стога се судска вијећа ослањају на примарни разлог успостављања ИСТУ (кажњавање озбиљних повреда међународног хуманитарног права почињених у бившој Југославији, чиме се доприноси националном помирењу и успостави и одржавању мира), при тумачењу свог статута.⁵² Претресно вијеће у предмету Делалић наводи: „Тумачење одредби мора, стога, узети у обзир циљеве Статута и социјално-политичке разлоге који су довели до његова стварања“.⁵³

ИСТУ, као и многи други међународни и државни судови, одређује сврху уговора телеолошким приступом, односно примјењује контекстуални, прије него крути или досљедни приступ тумачењу. Тумачење сврхе Статута ИСТУ захтијева узимање у обзир „темељне сврхе Статута, да осигура законит и брз поступак лицима која се терете“.

Степен до којег се на наведена начела могу ослањати у домаћим судовима у примјени и тумачењу међународних уговора и других међународних докумената, може варирати од државе до државе:

(1) Слични предмети третирају се на сличан начин: сличне предмете треба третирати на исти начин и у идеалном случају, са истим образложењем;

⁵¹ Бечка конвенција о уговорном праву, чл. 53.

⁵² Зејнил Делалић и др., предмет број IT-96-21-T, првостепена пресуда 16. новембар 1998. године, 170. <https://www.youtube.com/watch?v=AA5ksKSDhhE>, 15. децембар 2015.

⁵³ *Ibid.*

(2) Не дају се изјаве, односно савјетодавна мишљења: судови не наговјештавају унапријед како ће тумачити правила и одредбе;

(3) *In dubio pro reo*: треба примијенити верзију закона или правила које је повољније за оптуженог;

(4) Политичка разматрања као помоћ у тумачењу: политичке одредбе могу расвијетлити циљ који стоји иза одређене одредбе, али њихово кориштење је у ICTY доведено у питање;⁵⁴

(5) Противврјечност два или више службених текстова: према члану 22 Бечке конвенције о уговорном праву, ако постоји разлика између два аутентична текста, осим ако уговором није одређено који текст има предност, прихвата се верзија која најбоље усклађује текстове у погледу предмета и сврхе уговора. Ово начело такође се примјењује и у правилу 7 Правилника о поступку и доказима ICTY;

(6) Начело ефикасности: ријеч се не треба тумачити тако да постане сувишна.⁵⁵ У том контексту, правила не треба учинити бесмисленим рестриктивним тумачењем других одредби истог акта;⁵⁶

(7) Претпоставке против пропуста: празнине у међународном обичајном или уговорном праву могу се испунити позивањем на општа начела кривичног права. Међутим, ријечи за које се чини да су намјерно изостављене из одредбе од стране овлашћеног тијела које је сачинило закон или уговор, не могу бити узете у обзир;

(8) *Ejusdem generis*: у преводу значи „исте врсте“. Користи се за тумачење несавјесно написаних статута или закона. Ово помагало треба користити обазриво, и то само након утврђивања прецизних правних дефиниција одредби. На тај начин би се избјегло кршење услова специфичности начела законитости;⁵⁷

(9) *Expressio unius est exclusio alterius*: у преводу значи „изражавање једне ствари искључује другу“, односно уопштено, ако је нешто испуштено из статута или закона, значи да је искључено. Ово помагало законског тумачења такође треба обазриво користити, нарочито када се тумаче одредбе међународног кривичног права, гдје би се укључење неких темељних права могло тумачити као искључење других права;

⁵⁴ Ердемовић, Издвојено и различито мишљење судије Cassesea, Жалбено вијеће, 7. октобар 1997. године, одбацивање цјелисходности анализе политичких разматрања као помагала у тумачењу.

⁵⁵ Блашкић, Пресуда по захтјеву Републике Хрватске за ревизију Одлуке Претресног вијећа II. од 18. јула 1997. године, 13.

⁵⁶ Мркшић, Одлука о молби за ослобађање оптуженог Докмановић Славка, 22. октобар 1997. године, Жалбено вијеће, 41.

⁵⁷ Зоран Купрешкић и др., предмет број IT-95-16-T, првостепена пресуда од 14. јануара 2000. године, 562–564. <https://www.youtube.com/watch?v=6mu8unBL8S4>, 24. децембар 2019.

(10) *Lex specialis derogat generali*: ако је понашање регулисано општом и посебном одредбом, посебна одредба има предност;

(11) *Iura novit curia*: ово начело предвиђа да је на суду да одреди право и странке које доказују чињенице. Међутим, у окружењу међународног кривичног права, гдје су права оптуженог у питању, ово начело не треба примјењивати, а суд може интервенисати када је то неопходно ради заштите права оптуженог.

(12) Обавезујућа или инструктивна конструкција: чак и када се чини да је одредба конципирана обавезујућим језиком, може се тумачити као инструктивна када тај приступ најбоље одражава намјеру аутора.

6. ОДНОС ИЗМЕЂУ МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА, ЉУДСКИХ ПРАВА И МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Међународно кривично право повезано је са другим областима међународног права, укључујући и хуманитарно право и право људских права. Међународно хуманитарно право и право људских права увелико су помогли у развоју међународног кривичног права, те и даље доприносе његовом тумачењу и примјени (и обрнуто је такође тачно). Главна разлика између међународног кривичног права и ових других корпуса права је чињеница да се међународно кривично право бави индивидуалном кривичном одговорношћу за повреде међународног права. Насупрот томе, хуманитарно право или право људских права примарно се фокусирају на поступања и обавезе држава, влада или страна у сукобу.

Међународно кривично право бави се појединцима и укључује само најтежа кривична дјела и повреде које резултирају кривичном одговорношћу и санкцијама као што је затворска казна. Међународно право људских права створено је да заштити основна права и слободе свих људи и заснива се углавном на уговорном праву.

Међународно право људских права и хуманитарно право такође су међусобно повезани. На примјер, став Међународног суда правде је да: „Заштита коју нуде конвенције о људским правима не престаје у случају оружаног сукоба, изузев учинком одредби о укидању, и то оне врсте каква се може наћи у члану 4 Међународног пакта о грађанским и политичким правима“.⁵⁸ Закони и обичаји рата, односно међународно хуманитарно право, створени су да заштите грађане током оружаног сукоба.

⁵⁸ Међународни суд правде, савјетодавна одлука: Правне посљедице градње зида на окупираној палестинској територији, 106 (2004).

7. УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

У настојању за глобалним повезивањем и стварањем јединствено дефинисаног универзалног модела откривања, утврђивања, процесуирања и кажњавања дјела насталих усљед ратних сукоба, све већи нагласак ставља се на грану кривичног права који би основ свог дјеловања имала управо на глобално постављеном нивоу дјеловања и одговорности. Тако дефинисан глобални ниво законодавне регулативе корјене има још у најранијим писаним записима, а временом је све више добијао на потреби и важности, те се сагласно тој чињеници, временски и перманентно развијао.

Међународно кривично право се развило у великој мјери као одговор на масовна кршења људских права. Оно се може сматрати алтернативом у случајевима када се државе не придржавају својих обавеза у области људских права.⁵⁹

Међународна заједница предвиђала је од најстаријих времена до данашњих дана различите облике помоћи и сарадње с циљем кривичног гоњења и кажњавања учинилаца најтежих међународних кривичних дјела. Међу наведеним облицима помоћи најзначајнији је онај вид који се састоји у установљењу и дјеловању међународних кривичних судова. Да би суд имао карактер „међународног“, мора бити конституисан на темељу међународног права.

Оно што је такође примјетно је чињеница да државе у све већем броју признају обавезну надлежност међународних судова. Оне то чине на разне начине. У порасту су и ситуације када државе једноставно немају слободу одлучивања о томе да ли ће признати неки суд или да задрже неутралан став. Ово је нарочито карактеристично за *ad hoc* кривичне судове које је основао Савјет безбједности УН на основу Главе VII Повеље УН који су морали бити прихваћени као реалност од стране свих чланица УН, ма какво оне о њима стварно мишљење имали.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Andrassy, Јурај, *Међународно право*, Школска књига, Загреб 1990;
2. Аврамов, Смиља, „Међународно кривично право и Повеља УН“, *Анали Правног факултета у Београду* 5/1994;
3. Cassese, Antonio, Gaeta, Paola, Jones, John R. W. D., *The Rome Statute of the International Criminal Court, A Commentary*, Oxford 2002;

⁵⁹ R. Cryer *et al.*, 13.

4. Cryer, Robert, *et al.*, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge 2010;
5. Dapo, Akande, “The Sources of International Criminal Law“, *Oxford Companion to International Criminal Justice* 2009;
6. Деган, Владимир Ђуро, Павишић, Берислав, *Међународно казнено право*, Правни факултет, Ријека 2005;
7. Деган, Владимир Ђуро, „Злочин геноцида пред међународним кривичним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 1-2/2008;
8. Димитријевић, Војин, *et al.*, *Основи међународног јавног права*, Београдски центар за људска права, Београд 2005;
9. Dinstein, Yoram, Tabory, Mala, *War Crimes in International Law*, Dordrecht, The Hague, Boston: M. Nijhoff Publishers, 1996;
10. Ђорђевић, Ђорђе, *Кривично право, Посебни део*, Београд 2009;
11. Фабијанић - Гагро, Сандра, Шкорић, Marissabel, „Злочин геноцида у пракси међународних *ad hoc* трибунала“, *Зборник Правног факултета у Загребу* 6/2008;
12. Фабијанић-Гагро, Сандра, „Промјена квалификације оружаног сукоба“, *Зборник Правног факултета у Ријеци* 2/2008;
13. Ferrajoli, Luigi, “Más allá de la soberanía y la ciudadanía: un constitucionalismo global“, *Isonomía*, No. 9. octubre 1998;
14. Јанковић, Бранислав, „Оснивање међународног кривичног суда“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву* 1957;
15. Камбовски, Владо, *Међународно казнено право*, Просветно дело, Скопље 1998;
16. Камбовски, Владо, „Примена супранационалних норми међународног казног права“, *Зборник радова Релевантна питања међународног кривичног права*, Тара 2003;
17. Keenen, B. Joseph, *Crimes against international law*, D. C.: Public Affairs, Press Washington D. C., Washington 1950;
18. Kittichaisaree, Kriangsak, *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2001.
19. Крећа, Миленко, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009;
20. Марковић, Милан, „Питање одговорности за злочине против човечности као повреде најбитнијих људских права“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право* 4/1968;
21. Пајић, Зоран, „Међународна одговорност за злочин против човечности у свјетлу нирнбершких начела и савремених схватања“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву* 1986;
22. Пајић, Зоран, „Злочин против човечности – проблем међународне одговорности“, *Југословенска ревија за међународно право* 2-3/1986;

23. Прљета, Љубомир, *Злочин против човечности и међународног права*, Службени лист, Београд 1992;
24. Радојковић, Милош, *Рат и међународно право*, Одбор за уџбенике Стручног удружења студената права, Београд 1947;
25. Симовић, Миодраг, Благојевић Милан, Симовић, Владимир, *Међународно кривично право*, Правни факултет, Источно Сарајево 2013;
26. Василијевић, Владан, „Враћање једном раскршћу међународног кривичног права“, *Југословенска ревија за међународно право* 3/1977;
27. Златарић, Богдан, *Међународно кривично право – Први дио, Распрострањеност репресивне власти државе*, Информатор, Загреб 1977.

Academician Full Professor Miodrag N. Simović, LL.D.

Judge of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Full Professor of the Faculty of Law of the University of Banja Luka, Active Member of the Academy of Sciences and Art of Bosnia and Herzegovina, Active Member of the European Academy of Sciences and Arts and Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences

Associate Professor Vladimir M. Simović, LL.D.

Prosecutor of the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina and Associate Professor at the Faculty of Security and Protection Independent University in Banja Luka and Faculty of Law University „Vitez“ Vitez

ON SOME BASIC CONCEPTS AND SOURCES OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Summary

International criminal law is a subfield of public international law and while the latter is generally concerned with the interstate relations, international criminal law applies to individuals. The essence of international law rests on the equality of the states as abstract legal entities, where, through the constellation of relations, the function of international law is imposed as a guarantee for the establishment of peaceful and constructive relations between the states regardless of the differences that may exist between them. Also, in the scientific literature, the idea is present that international criminal law signifies the rules of criminal law that a particular country defines and enacts on the basis of international treaties, given that this concept includes various forms of international criminal justice cooperation. The authors par-

ticularly emphasize that in the existing constellation of relations the states are no longer the sole holders of political and legal-generating power and that they place their emphasis on interacting within global, regional and transnational forums of international, and in some cases transnational, character. In this context, in both theory of national criminal law and in substantial international criminal law the issues of criminal matters are perceived as fundamental. The most restrictive definition of international criminal law concept was related to the spatial validity of a country's criminal law. Today, this law is increasingly understood as an integrative law that has two components: national and international.

The second part of the paper deals with the relevance and importance of the factors and content of the sources of international criminal law in national criminal jurisdictions, which differs for each country individually. As a common example, in some jurisdictions, the immediate source of international criminal law is national legislation including this law. In this case, contractual and international common law cannot be used as immediate source. In the opposite case, some courts may apply contractual law but not international common law, while the other courts may apply common law as well. In addition, even if domestic law is an immediate source of applicable law, international criminal law treaties, their comments and international court rulings are often used as an aid in interpreting domestic law and are sometimes considered as compelling (but not binding) precedents.

Key words: *International criminal law; Sources; Customs; Court decisions; International criminal offenses.*